

УДК 332.2

РОЗПОДІЛ РЕНТНИХ ДОХОДІВ В АГРОСФЕРІ

В.М. Будзяк

доктор економічних наук, професор

заступник директора з наукової роботи та інноваційного розвитку

Інститут агроекології і природокористування НААН

О.С. Будзяк

доктор економічних наук, професор

завідувач кафедри екології та економіки землекористування

Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління Міністерства екології та природних ресурсів України

Обґрунтовано оптимальний перерозподіл рентних доходів у агросфері. Розглянуто три стадії перерозподілу рентних доходів. Визначено умови формування різних видів земельної ренти. Запропоновано форми вилучення диференційної, абсолютної та монопольної земельної ренти різними суб'єктами рентних відносин.

Ключові слова: земельна рента, землевласник, землекористувач, об'єднана сільська територіальна громада.

.....

В умовах перманентної економічної кризи особливо актуальним стає пошук додаткових, а головне — постійних джерел наповнення бюджетів усіх рівнів. Існуюче оподаткування земель сільськогосподарського призначення ґрунтується на нормативно-грошовій оцінці власне цих земель, яка в своїй основі має диференційний рентний дохід. Тому визначення величини сукупного рентного доходу (земельної ренти) та його оптимальний і справедливий перерозподіл як з економічної, так і соціальної та екологічної точок зору надзвичайно актуальне.

Якщо з визначення об'єктивної величини рентних доходів ще ведуться певні дослідження, то щодо їхнього оптимального перерозподілу досліджень практично немає. До того ж у сучасних умовах господарювання в агросфері з'являються нові суб'єкти, такі як об'єднані територіальні громади, а роль держави й досі не визначена. Доцільно також установити роль та значення великих землекористувачів, насамперед агрохолдингів, які в основному й присвоюють земельну ренту.

Проблеми формування рентних відносин уже давно розглядаються в науковій літературі. Одними з перших на земельну ренту звернули увагу У. Петті, К. Маркс [1], Д. Рікардо [2] та інші дослідники. Серед нинішніх вітчизняних науковців цими питаннями займається чимало вчених. Одні з них розглядають ренту й рентні відносини в лісопромисловому комплексі (О.І. Фурдичко [3] і І.М. Лицур, [4]), інші — в гірничодобувній промисловості (В.С. Міщенко [5]), ще інші — у водогосподарському комплексі (М.А. Хвесик [6]). Окремі науковці взагалі не

визнають існування земельної ренти, зокрема А.С. Лисецький [7].

Втім більшість науковців не лише визнають існування різних видів земельної ренти, а й основне місце відводять власне земельній ренті, наприклад Д.С. Добряк [8]. Незважаючи на значні здобутки у вивченні цієї сфери, все ще багато чого залишається поза увагою. Зокрема це питання, пов'язані з умовами виникнення та формування різних видів земельної ренти, а також проблеми вилучення рентних доходів. Усі ці та інші проблеми і стали предметом дослідження, подані в цій статті.

Власне тому метою статті є обґрунтування та встановлення факторів впливу на розподіл земельної ренти між суб'єктами господарювання, а також визначення показників щодо їх оптимального перерозподілу.

Земля як засіб виробництва, на відміну від інших засобів виробництва, продукує земельну ренту. При цьому, якщо розглядати землю лише як об'єкт власності, то матимемо справу з абсолютною рентою, а якщо розглядати землю ще й як об'єкт підприємницької діяльності, то йтиметься про диференційну ренту (табл. 1). З обома випадками пов'язана і монопольна земельна рента.

У чинному Законі України «Про оцінку земель» (ст. 1) дається таке визначення рентного доходу (земельній ренті): — «Це дохід, який можна отримати із землі як фактора виробництва залежно від якості та місця розташування земельної ділянки». Аналогічне визначення дає Постанова КМУ від 28 жовтня 2004 року № 1442 «Про затвердження Національного

Таблиця 1

Рентні функції землі як засобу виробництва в агросфері

Види рентних доходів	Умови утворення рентних доходів	Форми вилучення рентних доходів
Диференційний рентний дохід I	Відмінності в природній родючості земель	Земельний податок, орендна плата
Диференційний рентний дохід II	Відмінності в економічній родючості земель	Земельний податок, орендна плата
Абсолютний рентний дохід	Монополія власності, або користування землею (земельні ділянки певної території)	Земельний податок, орендна плата
Монопольний рентний дохід	Монополія власності або користування землею підвищеної якості та цінності	Немає

стандарту № 2 «Оцінка нерухомого майна». Єдина відмінність полягає в тому, що в цій Постанові прописано і спосіб визначення рентного доходу а саме: «Рентний дохід розраховується як різниця між очікуваним валовим доходом від реалізації продукції, отримуваної на земельній ділянці, та виробничими витратами і прибутком виробника». В обох випадках поняття земельної ренти ототожнюється з рентним доходом.

Хоча рентний дохід — це все-таки частина земельної ренти, оскільки всю її вилучити неможливо. Рентний дохід з'являється тоді, коли на земельній ділянці вирощують сільськогосподарську продукцію, тобто землю використовують як засіб виробництва. Проте земля — не лише засіб виробництва, а й середовище розміщення та умова існування як природних, так і штучно створених об'єктів, у тому числі й інших засобів виробництва.

Тобто, якщо говорити про земельну ренту, то необхідно говорити і про інші її форми, які не пов'язані з виробництвом, але також приносять або принаймні здатні приносити певний дохід. Тому більш точним визначенням *рентного доходу* буде таке: «Це додатковий дохід, який не пов'язаний із підприємницькою діяльністю».

Тобто можна виділити два основні види доходу: «рентний дохід» і «підприємницький дохід». Відповідно підприємницький дохід ґрунтується на підприємницькій діяльності. Визначення підприємницької діяльності дає Господарський кодекс України (ст. 3): «*Підприємницька діяльність (підприємництво)* — це господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку». Господарська діяльність, не пов'язана з одержанням прибутку, є некомерційною.

Оскільки рентний дохід ми виділили як «некомерційний дохід», то він повинен вирішувати не комерційні проблеми, а соціальні або економічні чи навіть екологічні проблеми, але лише ті, які не пов'язані з комерцією, тобто з одержанням прибутку (табл. 2).

Отже, ми виділяємо дві основні групи проблем, які має вирішувати рентний дохід: економічні та соціальні. Очевидно, що серед суб'єктів, які одержують рентний дохід, економічні проблеми покликані вирішувати насамперед землевласники та землекористувачі, а соціальні — держава й територіальні громади.

Таблиця 2

Суб'єкти рентних відносин в агросфері

Суб'єкт	Проблеми, які фактично вирішують суб'єкти за рахунок рентних доходів та їхня пріоритетність	Проблеми, які повинні вирішувати суб'єкти за рахунок рентних доходів та їхня пріоритетність
Землевласник	Економічні, соціальні	Соціальні, економічні
Землекористувач	Економічні	Екологічні, соціальні
Держава	Економічні, соціальні	Соціальні
Сільська територіальна громада	Економічні, соціальні	Соціальні, екологічні

У випадку якщо землю експлуатує її власник, дуже складно визначити, де він отримує підприємницький, а де — рентний дохід. Якщо ж земля передається в оренду, то орендар може претендувати лише на підприємницький дохід, а рентний дохід він повинен віддавати власникові землі або (та) об'єднаній сільській територіальній громаді. Проте із соціальної точки зору повинна складатися ситуація, за якої більшу частину рентного доходу отримала б держава у вигляді земельного податку або ж усю ту його частину, яка безпосередньо ототожнюється з диференційним рентним доходом І.

Отже, в системі, де є держава, землевласник і орендар, розподіл рентних доходів має бути таким: держава одержує диференційну ренту І у вигляді земельного податку, землевласник — диференційну ренту ІІ у вигляді орендної плати, а орендар — підприємницький дохід.

Та не все так просто, оскільки рента має здатність переходити з однієї сфери (галузі) в іншу. Більше того, з кожною наступною галуззю або сферою величина земельної ренти стає не просто більшою: її величина зростає на один чи два порядки і більше, тобто в рази. Рентні доходи, які виникають в інших сферах і галузях і які не пов'язані із земельною рентою, посилюють зростання останньої в рази.

Тому визначення рентного доходу в абсолютних величинах і лише на першій стадії його появи, тобто при вирощуванні сільськогосподарської продукції, не відображає його об'єктивної величини, а точніше — його кінцевої величини. Постає необхідність визначити ренту у відносних показниках та ще й на різних стадіях її руху до кінцевого споживача продукції, в якій вона міститься. Іншими словами, необхідно досліджувати величину земельної ренти в кінцевій ціні продукції, при виробництві якої задіяні земельні ресурси. При цьому слід досліджувати три сфери: виробництво (вирощування продукції), переробку і обіг (продаж продукції).

При такому дослідженні необхідно визначити, яку частку земельної ренти отримує виробник, яку — посередник, а яку — продавець відповідної продукції. Навіть без розрахунків зрозуміло, що нині в Україні більшу частину земельної ренти отримує не виробник, як це мало б бути з економічної точки зору, і не держава, як це повинно бути з погляду соціального, і не місцева громада, як це мало б бути з екологічної точки зору, і навіть не продавець кінцевої продукції, а посередник.

Складність розрахунків частки земельної ренти, яку присвоюють на різних стадіях, полягає в тому, що, по-перше, крім землі як основного фактора виробництва, ще задіяні й інші фактори, такі як праця і капітал. При цьому

їхня величина неоднакова на різних стадіях і в різних сферах руху земельної ренти. По-друге, практично на всіх стадіях і в усіх сферах, крім земельної ренти, з'являються й інші види природно-ресурсної ренти, тобто ренти, які пов'язані з різними природними ресурсами, наприклад, водними, лісовими тощо.

Навіть якщо припустити, що земельна рента пропорційно зростає від поля, де вирощують сільгосппродукцію, до столу споживача, то складно перевести величину розрахованої земельної ренти з одиниці площі в одиницю самої продукції. Найбільше «накручують» величину земельної ренти посередники, оскільки вони є монополістами на ринку сільгосппродукції і практично визначають кінцеву ціну, в якій наявна вже збільшена земельна рента.

По суті, єдиним сталим фактом є те, що величина земельної ренти, в даний час і в даних соціально-економічних та екологічних умовах, повинна залишатися незмінною, принаймні та її частина, яка пов'язана з диференційним рентним доходом І.

Отже, необхідно зробити *перше уточнення*: земельна рента не зникає на стадії вирощування сільгосппродукції, а навпаки, продовжує переходити (рухатися) в інші стадії аж до кінцевого споживача, тобто вона рухається від власника землі до орендаря, від орендаря до посередника, від посередника до продавця продукції і від продавця продукції до її кінцевого споживача.

Друге уточнення: незмінною повинна залишатися і залишається частка земельної ренти у вирощеній сільгосппродукції та в кінцевій сільгосппродукції, принаймні в тій, яка не йде на перероблення, а продається в такому самому вигляді, як і вирощена. Це означає, що на наступних стадіях і в наступних сферах руху сільгосппродукції рента зберігається, і її частка така сама, як і на першій стадії. Тому, якщо ми говоримо про соціальну справедливість, то і власник землі, і її орендар, і посередник, і навіть продавець кінцевої сільгосппродукції повинні сплачувати державі або (та) об'єднаній територіальній громаді відповідну пропорційну земельну ренту.

Уточнення третє: якщо на одних територіях земельна рента є сталою величиною, то на різних територіях і в різних умовах її величина неоднакова. Більше того, з часом земельна рента також хоча й повільно, але зменшуватиметься або збільшуватиметься. Тобто на вже відомі нам види рентного доходу треба накладати територіальні умови та час, за який ці доходи розглядаються.

Іншими словами, існування земельної ренти слід пов'язувати з конкретними тери-

торіями або територією та ще з певним проміжком часу, оскільки це суттєво може вплинути на величину самої ренти і навіть на наявність чи відсутність відповідного виду рентного доходу. Для прикладу, багато дослідників уже давно зазначають, що абсолютний рентний дохід наявний лише в певний період часу і за певних умов. Це саме можна сказати і про монопольний рентний дохід, хоча він менше залежний від часу, а більше від умов території.

У якій формі сплачувати свою частку земельної ренти особливого значення не має, але справедливо було б, щоб цей податок так і називався «рентним податком» або «рентною платою».

Предметом дискусій може бути й те, який із видів рентних доходів повинен сплачувати кожен із запропонованого ланцюга руху земельної ренти. Наприклад, це може бути лише один із видів рентних доходів, зокрема для посередника це обов'язково має бути абсолютний рентний дохід, а для землевласника — диференційний рентний дохід I. Також це може бути і весь сукупний рентний дохід (земельна рента), наприклад, для посередника як такого, який має з цього найбільший зиск і вигоду, а абсолютна величина його доходу і прибутку в цьому ланцюгу є найбільшою.

Якщо розглядати земельну ренту в територіальній площині, то нині в запропонованому ланцюгу руху земельної ренти, принаймні на деяких територіях, необхідно внести певні уточнення.

По-перше, на значних площах останніми роками з'явилися такі великі форми сільгосп-підприємств, як агрохолдинги, і вони відповідно

замінили в запропонованому ланцюзі одразу двох (орендаря і посередника), а в деяких випадках — і трьох суб'єктів (орендаря, посередника і продавця сільгосппродукції). Більше того, вони намагаються замінити ще й останнього суб'єкта (суб'єктів), а саме — землевласника та об'єднану сільську територіальну громаду, тобто стати абсолютними монополістами і в такий спосіб присвоїти лише собі всю земельну ренту.

По-друге, в країні вже розпочалася територіальна реформа, тому з'явився ще один суб'єкт земельних відносин, а значить, і претендент на частку земельної ренти — об'єднані сільські територіальні громади. Власне на них покладається значна частка вирішення місцевих соціально-економічних та екологічних проблем.

Тому в багатьох регіонах ланцюг переходу (руху) земельної ренти вже зараз має таких суб'єктів: землевласник — агрохолдинг як посередник і як продавець сільгосппродукції — територіальна громада — держава. Відповідно, принаймні більшу частину земельної ренти, потрібно сплачувати вже не державі, а територіальній громаді. Тобто необхідно визначити, хто і яку саме частку земельної ренти з двох чи трьох суб'єктів земельних відносин повинен сплачувати державі, а яку — місцевій сільській територіальній громаді. Проте сільська територіальна громада, на нашу думку, повинна одержувати не менше як 50% відповідних рентних платежів (табл. 3).

Обчислювати частку земельної ренти в цьому випадку необхідно залежно від реального загального доходу, який отримує відповідно землевласник і агрохолдинг-посередник. Тобто навіть якщо агрохолдинг показує свою діяль-

Таблиця 3

Абсолютні показники привласнення диференційного рентного доходу, грн/га за рік

Область	Землевласник	Землекористувач	Держава до 2015 р.	Об'єднана територіальна громада з 2015 р.
АР Крим	388,6	1908,9	24,65	246,5
Вінницька	678,6	1400,5	22,06	220,6
Волинська	711,2	1661,5	19,97	199,7
Дніпропетровська	746,6	1251,6	21,70	217,0
Донецька	515,4	1606,6	23,25	232,5
Житомирська	640,6	1574,5	13,73	137,3
Закарпатська	296,6	1879,9	17,59	175,9
Запорізька	571,4	1334,5	22,57	225,7
Івано-Франківська	676,8	2862,4	19,06	190,6
Київська	645,8	1298,3	21,33	213,3
Кіровоградська	888,2	1240,9	21,41	214,1

Закінчення таблиці 3

Область	Землевласник	Землекористувач	Держава до 2015 р.	Об'єднана територіальна громада з 2015 р.
Луганська	543,5	1365,5	17,69	176,9
Львівська	650,0	1798,0	17,76	177,6
Миколаївська	597,9	1413,5	17,58	175,8
Одеська	638,9	1438,3	18,75	187,5
Полтавська	1327,0	968,7	22,85	228,5
Рівненська	1068,8	1580,8	20,95	209,5
Сумська	787,9	1193,3	19,63	196,3
Тернопільська	546,1	1415,9	20,04	200,4
Харківська	866,0	1251,9	21,68	216,8
Херсонська	551,9	1378,4	23,15	231,5
Хмельницька	729,2	1501,6	23,01	230,1
Черкаська	1121,7	1286,9	26,56	265,6
Чернівецька	868,4	1823,8	22,68	226,8
Чернігівська	598,4	1356,7	16,29	162,9
Україна	727,6	1344,1	20,63	206,3

ність як збиткову, він все одно повинен сплатити, принаймні ту частку земельної ренти, яка належить до диференційного рентного доходу І. Якщо цей рентний дохід не буде сплачений, то слід застосувати механізм дострокового розірвання орендного договору і повернення земель земельного власникові.

Нині по відношенню до земель сільськогосподарського призначення немає рентних платежів. Натомість існує земельний податок та орендна плата. Обидві форми оподаткування землекористувачів та землевласників прив'язані до нормативної грошової оцінки земель, яка ґрунтується на визначенні диференційного рентного доходу.

Найпоширенішим видом оподаткування нині залишається орендна плата, що зумовлено домінуванням у сфері земельних відносин землекористувачів. Якщо говорити про орендну плату, то останні зміни, які відбулися визначили, по-перше, коло платників орендної плати, а по-друге, обмежили її верхню і нижню величини. При цьому слід враховувати те, що орендарями можуть бути як ті, хто займається комерційною діяльністю, так і ті, хто займається іншою діяльністю. Орендарі не сплачують земельного податку, а лише орендну плату. Натомість земельний податок сплачують постійні землекористувачі.

Якщо земля, яка здається в оренду перебуває, в державній або комунальній власності, то саме орендна плата сплачується виключно в грошовій формі. Розмір орендної плати за

землі, які перебувають у державній та комунальній власності, не повинен бути меншим за розмір земельного податку, при цьому він не може бути більшим за 12% нормативно-грошової оцінки земель. Втім, якщо орендар визначений на конкурентних засадах, то розмір орендної плати за землю може бути й більшим за 12% нормативної грошової оцінки земель.

Величина земельного податку визначається залежно від нормативно-грошової оцінки. До 2015 р. вона була сталою для ріллі — 0,1% нормативно-грошової оцінки земель, а з 2015 р. її величину встановлює місцева громада, але вона не може перевищувати 1% нормативно-грошової оцінки земель.

До 2015 р. ситуація з фактичним розподілом сукупного диференційного рентного доходу між суб'єктами рентних відносин у відносних показниках була на користь землекористувачів, а точніше — агрохолдингів.

Після початку проведення територіальної реформи свою частку в присвоєнні рентних доходів держава втратила повністю, і її замінили об'єднані територіальні громади. Проте чіткого, а головне — обґрунтованого розуміння розподілу рентних доходів в агросфері немає. Хоча в інших галузях, де існують також рентні доходи, в цьому плані робляться відповідні спроби. Так, у Верховній Раді України існує законопроект № 3038-1 «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо справедливого розподілу рентної плати за користування надрами для

видобування нафти, природного газу і газового конденсату)» від 09.09.2015 року.

Згідно з цим законопроектом, пропонується такий перерозподіл рентних доходів на видобуток вуглеводнів: 90% до загального фонду державного бюджету (тобто державі), 4% — до обласного бюджету (державі), 5% — до районного бюджету або бюджету об'єднаних територіальних громад (громаді) за місцем видобутку і 1% до — бюджету населеного пункту (громаді).

Проте про рентний дохід в агросфері жодних законодавчих ініціатив немає. І це відбувається попри те, що на розвиток соціальної сфери й на вирішення економічних та екологічних проблем сільських територій грошей практично немає, а в той час великі землекористувачі, такі як агрохолдинги, максимально експлуатують наші, поки що найродючіші землі, практично без жодної компенсації ані власникам

земель, ані місцевим громадам. При цьому з 2015 р. вони присвоюють хоча й дещо зменшену, але все одно найбільшу частку земельної ренти.

Досить складним завданням є й пошук оптимальних показників перерозподілу рентних доходів у агросфері. Проте, однозначно, це необхідно здійснювати з позицій вирішення не лише економічних, а й соціальних та екологічних проблем як країни, так і відповідної території, на якій ця рента виникає. Так, з економічної точки зору, величина сукупного рентного доходу мала б бути розподілена таким чином: 25% — землевласнику; 25% — землекористувачеві; 25% — державі; 25% — об'єднаній територіальній громаді; з екологічної: 15% — землевласнику; 15% — землекористувачеві; 50% — державі; 20% — громаді (табл. 4); із соціальної: 20% — землевласнику; 10% — землекористувачеві, 35% — державі; 35% — громаді.

Таблиця 4

Запропонована структура перерозподілу рентних доходів

Область	Площа ріллі, тис. га	Землевласник (20%), тис. грн	Землекористувач (20%), тис. грн	Держава (10%), тис. грн	Об'єднана громада (50%), тис. грн.
АР Крим	1194	455845	455845	142563	712818
Вінницька	1612	451521	451521	225760	1128803
Волинська	623	207022	207022	103511	517557
Дніпропетровська	2044	511654	511654	255827	1279135
Донецька	1613	518095	518095	259144	1295722
Житомирська	1192	375360	375360	187680	938402
Закарпатська	162	60908	60908	30454	152271
Запорізька	1885	503106	503106	251553	1257766
Івано-Франківська	340	194643	194643	97321	486608
Київська	1310	340154	340154	170077	850386
Кіровоградська	1715	425628	425628	212814	1064071
Луганська	1408	384524	384524	192262	961312
Львівська		277251	277251	138625	693129
Миколаївська	1675	473355	473355	236677	1183806
Одеська	2008	577621	577621	288810	1444053
Полтавська	1742	337495	337495	168747	843737
Рівненська	607	191909	191909	95954	479772
Сумська	1305	311373	311373	155725	778628
Тернопільська	846	239570	239570	119785	598925
Харківська	1884	471715	471715	235857	1179289
Херсонська	1720	474169	474169	237084	1185424
Хмельницька	1249	375099	375099	187549	937749

Закінчення таблиці 4

Область	Площа ріллі, тис. га	Землевласник (20%), тис. грн	Землекористувач (20%), тис. грн	Держава (10%), тис. грн	Об'єднана громада (50%), тис. грн.
Черкаська	1192	306796	306796	153398	766992
Чернівецька	299	109063	109063	54531	272658
Чернігівська	1434	389101	389101	194550	972753
Україна	31830	8556540	8556540	4278270	21391351

ВИСНОВКИ

Таким чином, залежно від того, де, на якій території існують нагальні для вирішення ті чи інші проблеми, і слід встановлювати специфічну територіальну ієрархію щодо їх вирішення та визначати обсяги певного фінансового надходження за рахунок відповідних пропорцій щодо розподілу рентних доходів. При цьому було б доцільно, щоб диференційний рентний дохід I ділили між собою землевласник і держава, а диференційний рентний дохід II — землекористувач і територіальна громада. Монопольний рентний дохід необхідно ділити між державою і громадою, а абсолютний рентний дохід — між землекористувачем і громадою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Маркс К. Капитал. Том третий / К. Маркс, Ф. Энгельс; Избранные сочинения. — В 9 томах. — Т. 9. — Ч. 2. — М.: Политиздат, 1988. — 506 с.
2. Рикардо Д. Начало политической экономии / Классика экономической мысли. — М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. — 896 с.
3. Фурдичко О.І. Ефективність ресурсно-виробничого потенціалу лісгосподарського комплексу (теорія, методологія, практика) / О.І. Фурдичко. — Львів: Світ, 1995. — 228 с.
4. Лицур І.М. Еколого-економічні проблеми простої організації лісового комплексу України / І.М. Лицур. — К.: РВПС України, 2010. — 317 с.
5. Міщенко В. Концепція платного природокористування в Україні / В. Міщенко // Економіка України. — 1993. — № 7. — С. 68.
6. Хвесик М.А. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів / М.А. Хвесик, В.А. Голян. — К.: Кондор, 2007. — 480 с.
7. Лисецький А. Сільськогосподарська рента в АПК / А. Лисецький // Економіка України. — 2007. — № 11. — С. 57–69.
8. Добряк Д.С. Еколого-економічні засади реформування землекористування в ринкових умовах / Д.С. Добряк, Д.І. Бабміндра. — К.: Урожай, 2006. — 336 с.

УДК 631.153.3 : 631.445.4 : 631.452

ВЛИЯНИЕ СИСТЕМ ЗЕМЛЕДЕЛИЯ НА ПЛОДОРОДИЕ ЧЕРНОЗЁМА ТИПИЧНОГО В ЛЕСОСТЕПИ

А.А. Цюк

доктор сельскохозяйственных наук, доцент

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

Викладено результати дослідження в стаціонарному досліді технічної, господарської та економічної ефективності трьох систем землеробства: промислового (контроль), екологічного та біологічного. Дослідженнями встановлена оптимізація ґрунтового екологічного середовища на полях під впливом екологічного та біологічного землеробства.

Ключові слова: система землеробства, обробіток ґрунту, екологічне землеробство, біологічне землеробство.

В Украине изучение эффективности адаптивных систем земледелия, которые ориентированы на экологизацию отрасли, продолжается в течение последних 20 лет, в результате чего разработаны различные их варианты:

почвозащитное земледелие с контурно-мелиоративной организацией территории [8], почвозащитная биологическая система земледелия [3; 7], биологическая система земледелия [4; 5; 6]. Анализ опубликованных результатов